Helységnévrendezés Magyarországon 1898–1912 között, különös tekintettel a helyre nem állított történeti magyar elnevezésekre

Erdei Iván Márk

Bevezetés

Az 1898 és 1912 között lezajlott helységnévrendezés a dualizmus kori magyar közigazgatás átszervezésével kialakított vármegyék azonos névvel rendelkező települések elnevezéseinek megkülönböztetését szolgáló, törvénnyel szabályozott államigazgatási eljárás volt. A közel másfél évtized alatt lebonyolított folyamat a dualizmus korának egyik legösszetettebb és talán legellentmondásosabb intézkedései közé tartozik. Ahogyan a dualizmus korát sem lehet teljesen egyértelműen megítélni, így a helységnévrendezés is számos dimenzióval rendelkezik, illetve számos kérdést vet fel, ugyanakkor viszonylag kevés szakirodalom áll rendelkezésre az olvasók és a kutatók számára.

Ebben a témakörben eddig csupán egy monográfia született. Ez Mező András nyelvész *A magyar hivatalos helységnévadás* című 1982-ben megjelent munkája, amely elsődlegesen névtani szempontból elemezi a helységnévrendezést. Ennek a könyvnek kiegészítőjeként, ugyanattól a szerzőtől megjelent 1999-ben az *Adalékok a magyar hivatalos helységnévadáshoz* című szótár, amelyet teljes egészében az Országos Községi Törzskönyvbizottság iratai alapján állított össze. Emellett, 2001-ben megjelent Lelkes György helynévkutató tollából a *Magyarország 1903–1912 között törzskönyvezett lakotthelyei a XX. század végén* című könyv, amely a legfontosabb vonásokban ismerteti a helységnévrendezési folyamatot, valamint táblázatos áttekintését adja a települések jelenlegi országos, és azon belül a közigazgatási hovatartozását. Ide sorolható még Bencsik Péter *Helységnévváltozások Köztes-Európában (1763–1995)* című 1997-ben megjelent összeállítása, pontosabban annak bevezető tanulmánya, bár Bencsik munkájának Kárpát-medencére vonatkozó részei többnyire Mező kutatásaira támaszkodnak.

E tanulmány ismerteti a helységnévrendezés folyamatát, valamint kitér annak egyik talán legkevésbé kutatott részére, a helyre nem állított történelmi magyar elnevezésekre. Olyan helységnevekről van szó, amelyeket nem törzskönyveztek annak ellenére, hogy primer forrásokkal (korabeli oklevelekkel, térképekkel és statisztikai országleírásokkal) igazolhatók. A helyre nem állított magyar történelmi elnevezések problémaköre azért fontos, mert számos település esetében előfordult, és azáltal, hogy az ilyen elnevezéseket hivatalosan nem törzskönyvezték, gyakorlatilag elenyészetre és feledésre ítélték a közigazgatási, illetve a hétköznapi használatban. Egyúttal annak puszta ténye, hogy léteznek ilyen esetek, megcáfolja az olyan markáns állításokat, mint amilyen Engel Pálé, aki a helységnévrendezést a legrosszabb emlékű sovinizmusnak minősítette.[1] Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a fo-

1 Engel 1996, 31.

lyamat során nem történtek túlkapások és igazságtalanságok a nemzetiségek lakta települések magyar nevének megállapítása során, ugyanakkor megemlítendő, hogy összetett, bonyolult folyamatról van szó, amelyet aligha lehet egyoldalúan és kizárólagosan értelmezni.

Az OKTB létrejöttének körülményei és munkássága

Mező András felosztása szerint a magyar hivatalos helységnévadás két szakaszra osztható: a rendszertelenre (államalapítástól 1898-ig) és a rendszeresre (1898-tól gyakorlatilag napjainkig).[2] A tanulmány az utóbbival foglalkozik, ezen belül az 1912-ig terjedő időszakkal. A rendszeres helységnévadás a 19. század közepén és második felében, illetve a századfordulón vált időszerűvé.[3] Ennek okai részben gyakorlatiasak, részben identitásbeliek voltak. A gyakorlatias okok abban keresendők, hogy a 19. század közepén megnövekedett vasúti és postai forgalom, illetve a közigazgatás korszerűsítése miatt szükségessé vált a magyarországi helységnevek pontos alakjának megállapítása, és az ismétlődő, azonos formájú elnevezések kiküszöbölése.[4]

Az identitásbeli okok, nemcsak Magyarországon, hanem egész Köztes-Európában, abban nyilvánulnak meg, hogy a helységnév a politikai legitimáció forrásává vált, az illető nemzet őshonosságát volt hivatott igazolni az adott területen.[5] Magyarországon a helységnévrendezés előtt fennállt az a helyzet, hogy számos falunak a történelem során kiveszett a használatból a történeti magyar elnevezése, vagy a tisztán nemzetiségi falvak esetében nem volt ismert, vagy egyáltalán nem létezett a középkorra visszavezethető neve. Ennek oka a török kori pusztulásnak, valamint később a Habsburg Birodalom népesedési politikájában keresendő, ugyanis az új, nem magyar lakosok számos falunak saját nyelvi normáknak megfelelő nevet adtak.[6]

A helységnévrendezés alapját az 1898. évi IV. törvénycikk adta. A törvény talán legfontosabb hozadéka az volt, amiről már az első bekezdése rendelkezett, miszerint minden községnek csak egy hivatalos neve lehet. „A törvény kimondta, hogy rendezni kell az ország községneveit: meg kell szüntetni a községek többnevűségét, vagyis hivatalossá emelni egy névalakot, vagyis hivatalossá emelni egy névalakot az esetleges szinonim nevek közül (pl. Segesvár = Schäsburg = Sighișoara; Vár = Mező-Vári = Tisza-Vári; Gyulaj = Nyír-Gyulaj), meg kell szüntetni a községnévi homonímiát, vagyis az azonos nevű községek közül ki kell jelölni azt, amelyik továbbra is megtartja eddigi nevét, a többiét viszont meg kell változtatni.”[7] Erről a törvény 2. bekezdése rendelkezett.[8]

2 Mező 1982, 43.
3 Bencsik 1997, 25.
4 Mező 1982, 121.
5 Bencsik 1997, 25.
6 Bencsik 1997, 25.
7 Mező 1982, 46.
8 Az 1898. Évi IV. Törvénycikk

A törvény közvetlen kezdeményezői az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal (a mai Központi Statisztikai Hivatal jogelődje, a továbbiakban: Hivatal) és az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület (a továbbiakban: EMKE) voltak. A statisztikai hivatal az 1867-es megalapítása óta szerkesztette és adta ki a hivatalos helységnévtárakat. Munkáját nehezíttette, hogy nem rendelkezett azzal a joggal, hogy a helységeknek új neveket adjon, a meglevő neveket megváltoztassa vagy kiválassza a több felmerülő névalak közül a magyar nyelvkörnyezetbe legjobban beilleszkedőt, nem állíthatott helyre történeti elnevezéseket és nem törzskönyvezhetett.[9] A EMKE működésének egyik legfőbb célja Erdély turizmusának fellendítése volt. Ebben a munkában az egyik legnagyobb nehézség, amellyel szembe kellett nézniük, hogy az akkoriban használt térképek eltorzítva tüntették fel az eredendően magyar neveket, valamint ott is idegen eredetű megnevezést tüntetik fel, ahol létezik élő magyar megfelelő is.[10] A belügyminisztérium pozitívan válaszolt erre a két kezdeményezésre.

A Hivatal 1894. februári felterjesztésében egy névmegállapításra hivatott központi bizottság létrehozását javasolta a belügyminisztériumnak.[11] A Hivatallal nagyjából egyidőben, azt hajszálnyival megelőzve, az EMKE is a belügyminisztériumhoz fordult 1893. november 14-én.[12] Vízneker Antal, a Hivatal főtisztviselője készítette felterjesztésében a bizottság felállításának szükségességét azzal indokolták, hogy az akkor időszerű 1892. évi helységnévtárban csak az A és B kezdőbetűs helynevek közül 281 azonos volt, összesen 826 olyan községnév minden megkülönböztető jelző nélkül volt azonos, valamint kétezer településnek nem volt neve.[13] (A „nem volt neve” alatt feltehetően azt kell értenünk, hogy nem volt magyar vagy magyarosan csengő elnevezése.) Az EMKE beadványában azt szorgalmazták, hogy a múltban magyar névvel bírt helységek vegyék fel a történelmi adatokkal kikutatható magyar elnevezésüket.[14]

A belügyminisztérium pozitívan válaszolt erre a két kezdeményezésre. Az 1895. május 10-én kelt 36281/I.a számú rendeletével megbízta a Hivatalt, hogy dolgozza ki a törzskönyvbizottságra vonatkozó törvényjavaslat szövegét.[15] Ugyanakkor a létrehozandó bizottságnak csak javaslattevő szerepet szántak, míg a helynévkérdésben a döntés joga belügyminisztériumi hatáskörében maradt volna. Ez végül így is történt, ugyanis a végső szó a törzskönyvezésben mindig a belügyminisztériumé volt.[16]

A helységnévrendezés nem kevés munkával járó előkészítését és lebonyolítását a belügyminisztérium tanácsadó szerveként működő, a Hivatal megszervezte

9 Hargitainé Bárczy 1979, 5.
10 Szulovszky 2002, 113.
11 Hargitainé Bárczy 1979, 5.
12 Szulovszky 2002, 114.
13 Hargitainé Bárczy 1979, 6.
14 Szulovszky 2002, 114.
15 Hargitainé Bárczy 1979, 6.
16 Lelkes 2001, 5.

Országos Községi Törzskönyvbizottság (a továbbiakban: OKTB) végezte el.[17] A törzskönyvezés vármegyénként történt, majd a belügyminiszteri jóváhagyás következett. A kihirdetés a Budapesti Közlöny (a mai Magyar Közlöny jogelődje) hasábjain történt: tartalmazta a törzskönyvezés előtti és a hivatalossá vált helységnevek jegyzékét.

Figyelemre méltó, hogy az OKTB munkájában neves történészek és nyelvészek vettek részt. Ezek közül kiemelendők Acsády Ignác, Benedek Elek, Borovszky Samu, Bunyitay Vince, Csánki Dezső, Karácsonyi János, Melich János, Márki Sándor, Ortvay Tivadar, ifj. Reiszig Ede, Szádeczky–Kardoss Lajos, Szentkláray Jenő, Tagányi Károly, Weber Samu és Zolnai Gyula.[18] Az OKTB hatásköre a 63 belső-magyarországi vármegyére terjedt ki, horvát–szlavónországi vármegyéket nem érintette. (A nyolc horvát–szlavónországi vármegye azért nem volt érintett a törzskönyvezésben, mert az 1868. évi XXX. törvénycikk 57. bekezdésének rendelkezése szerint a Horvát–Szlavónország határain belül a kormányzat községeinek hivatalos nyelve a horvát.)[19] A törzskönyvezés vármegyénként történt, majd a belügyminiszteri jóváhagyás következett. A kihirdetés a Budapesti Közlöny (a mai Magyar Közlöny jogelődje) hasábjain történt, tartalmazta a törzskönyvezés előtti és a hivatalossá vált helységnevek jegyzékét.

A 63 vármegyéből 59-ben került sor a törzskönyvezett neveknek a törvény 2. cikkelyében előlátott előírt belügyminiszteri kihirdetésére. A vármegyénként történő kihirdetések 1900 és 1911 között történtek. Az első kihirdetésre 1900-ban került sor, amikor Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye törzskönyvezett községnevei kerültek kihirdetésre. Ez követték 1901-ben Hajdú, Heves és Máramaros, 1903-ban Baranya, Békés, Csongrád, Fejér, Jász–Nagykun–Szolnok és Tolna, 1904-ben Arad, Bács–Bodrog és Zemplén, 1905-ben Abaúj–Torna, Csík, Háromszék, Nagy–Küküllő, Nógrád, Sáros, Udvarhely, Zólyom és Ung, 1906-ban Bars, Borsod, Gömör–Kishont, Maros–Torda, Sopron, Szepes, Trencsén és Vas, 1907-ben Esztergom, Hont, Szatmár és Ugocsa, 1908-ban Csanád, Győr, Moson, Somogy, Szabolcs, Veszprém és Zala, 1909-ben Bihar, Kolozs, Nyitra, Pozsony, Szilágy, Szolnok–Doboka és Temes, 1910-ben Brassó, Kis–Küküllő, Szeben, Torda–Aranyos és Torontál, végezetül 1911-ben Alsó–Fehér és Turóc vármegyék.[20] Árva, Fogaras, Liptó és Hunyad vármegyék esetében a megyei elöljáróságok heves ellenállása és a különféle taktikai megfontolásokból, bár az OKTB a munkáját elvégezte, a kihirdetésre az I. világháború kitöréséig nem került sor;[21] a háborút követően a területük már az ország új határain kívül esett.

A törzskönyvezés folyamata abból állt, hogy az OKTB tagjai felszólítást küldtek a világi és az egyház hatóságoknak, a helytörténeti egyesületeknek és társa-

17 Mező 1982, 46.
18 Mező 1999, 13–15.
19 (Az 1868. évi XXX. törvénycikk).
20 Mező 1999, 8–9.
21 Mező 1980, 114.

ságoknak, valamint a helynévgyűjtéssel foglalkozó magánszemélyeknek, hogy kapcsolódjanak be a bizottság munkájába.[22] A községeknek és a megyéknek megvolt a lehetősége, hogy a törzskönyvezés folyamatába beleszóljanak,[23] ugyanakkor az OKTB nem mindig fogadta el az álláspontjukat. Az OKTB gyakorlatát, a helységnévrendezés legfontosabb vívmányait összefoglalva kiemelendő a megkülönböztetett előtagokkal való egyedítés rendszerének létrehozása, valamint egyedi nevek megváltoztatása történelmi és esztétikai okok vagy nem magyaros hangzás miatt.[24]

A belügyminisztérium vagy elfogadta az OKTB által megállapított helységneveket vagy némelyiket megváltoztatta. A belügyminisztériumi beavatkozások nem történettudományi vagy nyelvtudományi szakmai alapon történtek, és sokszor rontottak az törzskönyvezés minőségén. Példaként olyan eseteket lehet felhozni, ahol az OKTB helyreállította ugyan a történelmi elnevezést, de aztán a község visszakapta a névrendezés előtti nevét. Ilyen volt például a Mokrin (Torontál vm.) település, ahol ugyan megállapították a történeti Homokrév elnevezés, ám a törzskönyvezésére nem került sor, hanem a Mokrin név vált véglegesen hivatalossá.[25]

Említést érdemelnek olyan esetek is, ahol a községi elöljáróság elfogadta a törzskönyvezésre szánt elnevezést, de a belügyminisztérium mégis a nemzetiségi nevet tette végleg hivatalossá. Ilyenek pl. Aldorf (Beszterce–Naszód), amelynek Országos Levéltár által végzett kutatása szerint Olaszi volt a régi neve.[26] Itt a község elfogadta az OKTB megállapította Vándorfalva elnevezést,[27] a törzskönyvezett Liebling (Temes), ahol az OKTB a több lehetséges nevek közül a Lutherfalva elnevezést akarta adni, a község meg a Kedvenc elnevezés érdekében fellebbezett a belügyminisztériumnál,[28] és Rumunyest (Krassó–Szörény), ahol a község elfogadta az OKTB ajánlotta Bégabarlang elnevezést.[29] Ezek az esetek némileg árnyalják azt a szemléletet, miszerint a községnevek magyarítása eleve a központi hatalom önkényének megnyilvánulásai, vagyis negatív, egységesen elutasított jelenségnek számítanak. Ugyanakkor nem relativizálják annak tényét, hogy az egyes helységnevek magyarítása komoly sérelmeket okozott a nemzetiségek körében.

A helységnévrendezés megítélése

A helységnévrendezés legnagyobb vívmányai közé a homonímiák (azonos nevű helységek), paronímiák (azonos névalakok) és a félrelokalizálhatóság teljes kiküszöbölése,[30] valamint a helységnevek ma is érvényes általános írásmódja, két vagy több

22 Mező 1982, 114.
23 Mező 1982, 115.
24 Mikesy 2013, 38.
25 Mező 1999, 252.
26 Mező 1999, 252.
27 Mező 1999, 19.
28 Mező 1999, 222.
29 Mező 1999, 328–329.
30 Mikesy 2013, 37.

szótagból álló nevek egybeírása.[31] A folyamat legvitatottabb mozzanata a nemzetiségeknek okozott sérelmek mondhatók. Ez a törvény már említett második bekezdésében gyökerezik, ugyanis a községek többnevűségének megszüntetése egyúttal azzal is járt, hogy ezzel megszűnt a magyar és a nemzetiségi elnevezések párhuzamos használata. Az effajta kizárólagosságot az 1848–1849-es nemzetiségi mozgalmak szereplésében keresendő. *„A nem magyar nemzeti mozgalmak szereplése 1848–1849-es szabadságharc idején a magyar nemzeti mozgalom egyik kulcsélménye volt.”*[32] A kizárólagosságot alighanem az ebből fakadó traumatizáltság okozta.

A helységnévrendezés megítélését illetően, fontos megemlíteni, hogy az egész folyamat legnagyobb hiányosságának a következetlenség tekinthető. Azt, hogy az OKTB és a belügyminisztérium nem egyformán kezelték az azonosan előforduló helységnévtípusokat, hanem esetenként más-más megoldásokhoz folyamodtak. A témánkhoz kapcsolódóan láthatjuk, hogy vannak olyan települések, amelyeknek visszaállították a történeti elnevezését. Például Bács-Bodrog vármegyében 1904-ben Kölpény (előtte Kulpin) kapta vissza az eredeti nevét.[33] Ugyanabban a vármegyében Boldogasszonyfalva (előtte Goszpodince),[34] Bulkeszi (előtte Bulkesz),[35] Jánoshalma (előtte Jankovác),[36] Kabol (előtte Kovil),[37] Küllőd (előtte Kollut),[38] Mozsor (előtte Mosorin),[39] Palona (előtte Plávna),[40] Péterréve (előtte Petrovoszelló),[41] Szentfülöp (előtte Filippova),[42] Szilbács (előtte Szilbás)[43] és Szond (előtte Szonta)[44] kapták vissza az eredeti nevüket.

Számos igazolhatóan régi magyar névvel rendelkező településnek a helységnévrendezés során meghagyták a nemzetiségi elnevezését, amire még részletesebben kitérünk a későbbiekben. Olyan furcsa példák is akadnak, amikor egy idegenül csengő nevet viselő településnek ugyan megvolt régi magyar neve, de ennek ellenére teljesen új, semmilyen előzménnyel nem rendelkező elnevezést kaptak. A legérdekesebb példa az Arad vármegyei Glogovác, amely helyén feküdt középkorban Arad, a törzskönyvezés során viszont a teljesen új, semmilyen előzménnyel nem rendelkező Öthalom nevet kapta, amelyet egy közeli, a középkori aradi várnál nyilvánvalóan kisebb történelmi jelentőséggel bíró közeli dűlő alapján állapítottak meg.[45]

31 Mikesy 2013, 38.
32 Tamás 2014, 21.
33 Mező 1999, 211–212.
34 Csánki 1894, 145.
35 Csánki 1894, 154.
36 Mandić 2011, 34–35.
37 Csánki 1894, 152.
38 Mező 1999, 198.
39 Engel 2001.
40 Csánki 1894, 158
41 Mező 1999, 300.
42 Iványi 1909d, 36.
43 Csánki 1894, 164.
44 Mező 1999, 373.
45 Mező 1999, 124.

A párhuzamos névhasználat megszüntetéséről szóló törvényi rendelkezés nemcsak a nemzetiségi sérelmek miatt nem tekinthető legszerencsésebbnek, hanem azért is, mert a magyar név megállapítása során is megkötötte az OKTB tagjainak kezét. Talán nem túlzás feltételezni, hogy a helységnévrendezés folyamata sokkal oldottabb légkörben ment volna végbe, ha a törzskönyvezett magyar elnevezések mellett meghagyták volna a honi nemzetiségeknek a saját elnevezéseik használatát. Ezzel szemben számos esetben komoly ellenállásba ütközött a nemzetiségek lakta vidékeken. A primer források, elsősorban a középkori oklevelek alapján helyreállított történelmi magyar elnevezések, illetve a nyelvészeti szempontok és a községek földrajzi adottsága alapján megalapított új magyar nevek hivatalossá tétele is nagy valószínűséggel vagy nem ütközött volna ellenállásba, vagy az feltehetően jóval kisebb erővel bírt volna. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az említett korban a csángók lakta falvak magyar nevei nem voltak hivatalosak Romániában, ugyanígy a lausitzi szorbok településnevei sem Németországban.[46] Ennek tükrében megállapítható, hogy a korabeli magyar gyakorlat aligha volt nagyobb mértékben igazságtalan, mint akkoriban a más államoké.

Figyelembe veendő a megítélés során az is, hogy ennek a gyakorlatnak 1898 előtt Magyarországon nem volt előzménye. Nemzetközi viszonylatban, a magyar folyamatban párhuzamosan zajlott a cári Oroszországban a litván területeken a helynévrendezés, ám az abban merült ki, hogy az orosz hatóságok a német és a lengyel elnevezéseket vették át cirill átírással,[47] amely kevés példával szolgálhatott a bonyolult magyar viszonyokkal szembenéző magyar bizottság számára. Tulajdonképpen az OKTB tagjai nem tudtak semmilyen hagyományból példát meríteni, különösen nem állt módjukban olyan gyakorlattal megismerkedni, amely több érdekelt fél szempontjából is méltányos. Ők voltak a precedensteremtők. A Trianon előtti Magyarország (horvát–szlavónországi vármegyék nélkül) 12 537 helységet számlált.[48] Tehát ennyi esetben kellett az OKTB tagjainak felkutatni az esetleges történelmi elnevezést, figyelembe venni a városi vagy községi és megyei elöljárók álláspontját és kiválasztani a több felmerülő névalak közül a legmegfelelőbbet.

Mivel a bizottság munkája sokszor helyhatósági (megyei és községi) ellenállásba ütközött, ez tovább nehezítette a dolgukat. Voltak szórakoztató esetek is. A történeti Krassó-Szörény vármegyében fekvő Mehádia község esetében felvetődött az eredeti, Miháld elnevezés helyreállítása, de a románok lakta község többoldalas áttekintésben a község ezernyolcszáz éves múltját ekképpen bizonygatta: „Média néven római tábor volt itt, s csak a tatárjárás után a vláhok néptörzse rontotta a nevet Mehedia ~ Mehádia formájúvá. 1273-tól 1552-ig Miháld (vár), s ettől kezdve ismét Mehádia a neve. A Miháld-ot tehát csak 250 [!], a Mehádiá-t 1600 évig használták.”[49] A román nemzetiségű községi elöljárók végül sikerrel jártak, így a Miháld

46 Bencsik 1997, 8.
47 Bencsik 1997, 31.
48 Mikesy 2013, 37.
49 Mező 1999, 242.

elnevezés helyreállítására nem került sor.

Bencsik Péter állítása szerint a településnevek nem pusztán elnevezések, de szimbólumok is.[50] „Sok nép véli és vélte úgy korábban is, hogy akié a név, azé a terület birtoklási joga is."[51] Ebben lehet keresni az okát annak, hogy az OKTB számtalan alkalommal magyarítani akarta olyan elnevezéseket is, amelyeknek nem volt történelmi magyar neve. Ugyanígy annak is, hogy a nemzetiségek lakta községek, némely esetekben vármegyék is hevesen ellenálltak a megváltozott nevek hivatalossá tételének (különösen Árva, Fogaras, Hunyad és Liptó, ahol a hivatalos elmaradt).

A területbirtoklással kapcsolatos (egykori) nemzetiségi viszonyulására érdekesség gyanánt Jovan Pejin kortárs szerb történész-levéltáros gondolatait lehet idézni: „Budán, Pesten, Mohácson, Győrben, Pécsen, Esztergomban és Debrecenben [a lakosok] szlávul beszéltek, ugyanúgy, ahogyan napjainkban Szlovákiában, Ukrajnában, Szerbiában vagy románul Erdélyben és németül Ausztriában."[52] Továbbá, miután hangsúlyozta, hogy a mai magyarokat antropológiailag nehezen lehet megkülönböztetni a szlovákoktól, szerbektől, németektől és románoktól, rátért a toponímiára is: „Mai Magyarországot napjainkban is elárasztják olyan helységnevek, mint Debrecen-Dobročinj, Buda-Budim, Pest-Peć, Marót-Moravci, Esztergom-Ostrihom, Kesztölc-Kostolec, Gerecse-Grič, hogy többet ne soroljam, amelyek a magyaros kiejtés és magyar ortográfia következtében [a szláv nyelvközegben] idegenül hangzanak."[53] Ezek az 1996-ban leírt sorok, ha nem is a képezik a történészi szakma csúcsát, egy létező nemzeti narratíváról vallanak. Aligha lehet kizárni annak eshetőségét, hogy ehhez hasonló, a magyar területbirtoklási jogot, hovatovább államiságot a helyneveken keresztül, burkoltan vagy nyíltan megkérdőjelező álláspontok az OKTB működésének idején is létezhettek. Ez a problémakör további kutatást igényel, különösen annak tükrében, hogy más, a témával foglalkozó szerb történetírók esetében is hasonló megnyilvánulásokkal találkozhatunk. Dimitrije Kirilović, a két világháború között tevékenykedő szerb történész állítása szerint a helységnévrendezés előtt Magyarország területén a települések nevei a nemzetiségi jelleget tükrözték, amely nem volt magyar.[54] Ez legfeljebb csak részben mondható igaznak, ugyanis ha csak Bács-Bodrog vármegyét vesszük példának, 1904-es törzskönyvezésig számos, az 1900. évi népszámlálás adatai szerint magyar (Bezdán,[55] Csantavér,[56]

50 Bencsik 1997, 20.

51 Bencsik 1997, 20.

52 Pejin 1996, 17. (Saját fordítás.) Szerbia, Ukrajna és Ausztria említésénél a szerző feltehetően a történelmi Magyarország azokhoz az országokhoz csatolt területeire gondolt.

53 „U Budimu, Pešti, Mohaču, Đeru, Pečuju, Ostrogonu i Debrecinu govorilo se slovenski isto kao što se danas govori u Slovačkoj, Ukrajini, Srbiji ili rumunski u Transilvaniji i nemački u Austriji. Zato je današnje Mađare teško razlikovati antropološki od Slovaka, Srba, Nemaca ili Rumuna. Savremena Mađarska i danas je preplavljena slovenskim toponimima koji usled mađarskog izgovora i ortografije, Debrecin-Dobročinj, Budim-Buda, Pešta-Peć, Marot od Moravci, Ostrihom-Estergom, Kostolec-Kostolc, Gereč-Grič, i da ne nabrajamo druge, imaju tuđi prizvuk." (Pejin 1996, 17. Saját fordítás.)

54 Kirilović 1935, 121.

55 Népszámlálás 1900, 184–185.

56 Népszámlálás 1900, 182–183.

Kupuszina,[57] Omorovica,[58] Petrovoszelló[59] stb.), illetve német (Apatin,[60] Cservenka,[61] Filipova,[62] Veprovác[63] stb.) település vagy szerb, vagy a szerb nyelv hatására átalakult (eltorzult vagy szerbre lefordított, de eredetileg magyar) nevet viselt.

Nem mellékes megjegyezni, hogy ez a folyamat volt az egyetlen ilyen, amely a Trianon előtti országhatárokon belül zajlott le. Mivel 1920. június 4-ét követően napjainkig sosem került sor a Trianont megelőző állapotok visszaállítására, nem teremtődött meg annak a lehetősége sem, hogy magyar intézményi háttérrel sor kerüljön az OKTB a kutatók által kifogásolt hibáinak esetleges rendezésére.

Helyre nem állított történeti magyar helységnevek

A helyre nem állított magyar elnevezések problémakörének megvitatását megelőzően, azt is meg kell említeni, hogy számos esetben az OKTB helyreállította, a belügyminisztérium pedig kihirdette a történeti magyar elnevezést. A fentiekben már megemlített Bács-Bodrog vármegye mellett számos más vármegyében is sor került régi, használatból kikopott magyar nevek visszaadására. Ilyenek például ***Aracs*** (Torontál), ***Aranyosbánya*** (Torda–Aranyos), ***Csiklóbánya*** (Krassó–Szörény), ***Damása*** (Zala), ***Dragomérfalva*** (Máramaros), ***Hódegyháza*** (Torontál), ***Nőrincse*** (Krassó–Szörény), Őszény (Temes), ***Papd*** (Torontál), ***Szond*** (Bács–Bodrog) stb. Ide sorolhatók olyan törzskönyvezett nevek is, amelyek nem teljes mértékben egyeznek a törtéti elnevezéssel, de azon alapszanak. Ilyenek pl. ***Aradkövi*** (Arad), ***Bácsbokod*** (Bács–Bokod), ***Dunadombó*** (Temes), ***Kevevára*** (Temes) és ***Vásáros*** (Krassó–Szörény) stb.[64]

A helyre nem állított magyar elnevezések kérdése önmagában is különösen izgalmas. Ezek általában úgy keletkeztek, hogy a belügyminisztérium engedve némelyik nemzetiségek lakta község tiltakozásának, megváltoztatta a már helyreállított helynevet, ami már látható volt Homokrév (Mokrin) és Miháld (Mehádia) példáján. Az OKTB emellett valószínűleg nem végezte el minden egyes helység kapcsán kellő alapossággal a helységnévrendezés előkészítését. Tény ugyanis, hogy számos helyen vagy Csánki Dezső történeti földrajzi kutatásai (Csánki tagja volt az OKTB-nek), vagy az Országos Levéltár (mai Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) javaslata alapján állítottak helyre egy-egy történeti elnevezést. Mégis több olyan helyre nem állított névalakot is találhatunk Györffy György, Coriolan Suciu, Karl Nehring, Georg Heller és Engel Pál 20. század második felében, illetve az

57 Népszámlálás 1900, 180–181.
58 Népszámlálás 1900, 182–183. Ez a település középkorban Okor nevet viselte (Engel 2001), később Bácskossuthfalva nevet viselte (Hnt 1913, VIII).
59 Népszámlálás 1900, 182–183.
60 Népszámlálás 1900, 180–181.
61 Uo.
62 Uo.
63 Népszámlálás 1900, 182–183. Eredeti neve Tótcsereg (Engel 2001).
64 Ez a két összehasonlítás Lelkes György helységnévrepertóriuma alapján készült (l. Lelkes 2011, 99.; 100.; 182.; 190.; 206.; 299.; 501.; 526.; 532.; 652.; 99.; 106.; 209.; 321.; 350.; 716.).

ezredforduló tájékán végzett történeti földrajzi kutatásaiban, amelyek olyan levéltári forrásokból származnak, amelyek annak idején az OKTB tagjainak is rendelkezésre álltak.

A helyre nem állított történelmi magyar elnevezésekkel e sorok szerzőjének legjobb tudomása szerint eddig külön nem foglalkozott senki. Részben érintik Hajdú-Moharos József Magyar településtára (2000)[65] és Lelkes György Magyar helységnév–azonosító szótára (három kiadásban jelent meg, a tanulmányban a 2011-ben megjelent harmadik bővített kiadás van alapul véve), viszont ebben a két könyvben nem kaptak kiemelt figyelmet. Ezek a megjelenítések ugyanakkor messze nem merítik ki a maga teljességében a témát. Mező András nem szentelt a kérdésnek külön fejezetet, a szótárában is csak részben érinti a kérdést. Lelkes Györgynél a helyre nem állított helységnevek problémaköre leginkább nyomon követhető, ugyanakkor szótára néhány szóvá teendő hiányosságot tartalmaz. Lelkes a szótárába beépítette Lipszky János, Fényes Elek, Csánki Dezső és Györffy György helységnévrepertóriumát, amelyek alapján számos példára bukkanhatunk, de a maga jelenség nem lett megmagyarázva és értelmezve.

Eddigi összehasonlító kutatásaink során megállapítottuk, hogy bizonyítottan több mint ötven az olyan helyre nem állított történeti magyar helynevek száma, amelyek törzskönyvezésére nem került sor, holott a helységnévrendezés idején már ismertek voltak. Ezeket szemlélteti a lentebb közölt táblázat. A táblázaton szereplő települések száma nem végleges. Összehasonlítás alapjául mindenekelőtt Csánki Dezső Hunyadi-kori történeti szótárát vettük. Csánki helységnévrepertóriuma a tanulmányban össze lett vetve az 1913. évi helységnévtárban szereplő, törzskönyvezést lezáró adatokkal, valamint az 1901. évi helységnévtárban szereplő, törzskönyvezést megelőző adatokkal. Ez ki lett egészítve Lipszky Jánosnál és Fényes Eleknél szereplő olyan a nemzetiségi nevekkel párhuzamos magyar elnevezésekkel, amelyek nem szerepelnek Csánki középkori helynévállományban és nem maradtak fenn a használatban a hivatalos helységnévadás periódusáig, valamint Iványi István Bács-Bodrog vármegyei és Borovszky Samu Csanád vármegyei helységnévrepertóriumával. (Bács-Bodrog és Csanád vármegyék egyikek azok közül, ahol a Mohács utáni időkben szinte teljesen átrendeződött a helységnévállomány.)

Emellett több esetben a kiadott vagy kiadatlan oklevelek alapján tüntettük fel a táblázatban egy-egy helyre nem állított településnevet. A helységnévrendezés utáni időkben megjelent publikációk közül bevettük Mező András Adalékok a magyar hivatalos helységnévrendezéshez c. szótára, mivel az OKTB iratain alapul, és a táblázatban szereplő adatok az Országos Levéltár (mai Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) által elvégzett azonosítások. Második ilyen mű Halmai Róbert, Hrenkó Pál és Mélykúti geográfusok készítette Lázár-térkép (1528) helységnévrepertóriuma. Lipszky János 1806-ban megjelent térképe és az annak kiegészítőjeként elkészült, 1808-ban megjelent helységnévtára esetében a 2005-ben megjelent

65 Lásd a bibliográdiában Hajdú-Moharos 2000 alatt.

DVD-s georeferált változata lett alapul véve, mivel az a kiadvány áttekinthetőbb, mint a két évszázados nyomtatott változat, ráadásul lehetővé teszi a közvetlen rákeresést, ami komoly segítséget nyújt egy-egy település azonosításában.

A táblázati összehasonlítás nem a teljesség igényével készült, csak az e sorok szerzője által biztosan azonosított településeket tartalmazza. A hivatkozásokat az összehasonlító alap rubrikában találhatók, könnyebb követhetőség végett, ugyanis a lábjegyzetek sokasága túlságosan elvonná a tisztelt olvasó figyelmét. A táblázatba csak olyan településeket kerültek be, amelyek esetében egyértelműen bebizonyítható, hogy volt történelmi magyar nevük, ami az 1898–1912 közti időszakban is ismert volt. Az összehasonlításból ki lettek hagyva az Árva, Fogaras, Hunyad és Liptó vármegyék; mivel ott nem lettek kihirdetve a törzskönyvezésre szánt helységnevek. (Az a négy vármegye külön kutatást igényel.) A törzskönyvezett nevet az 1913. évi helységnévtár,[66] a törzskönyvezés előtti nevet az 1901. évi helységnévtár[67] alapján lettek feltűntetve.

Törzskönyvezett név	**Törzskönyvezés előtt**	**Megye**	**Történelmi név**	**Viszonyítási alap**
Ada	Ada	Bács-Bodrog	Asszonyfalva	Halmai–Hrenkó–Mélykúti 1982, 59.
Agadics	Agadics	Krassó–Szörény	Agyagos	Krassó III. 428.
Alsóbencsek	Románbencsek	Temes	Erzsébetkút	Krassó III. 428.
Alsópián	Alsópián	Szeben	Alsópihen	Mező 1999, 25.
Alsóschönborn	Alsóschönbörn	Bereg	Kisfalu	Csánki 1890, 416.
Alsóvidra	Alsóvidra	Torda–Aranyos	Aranyos	Lipszky 2005
Apatin	Apatin	Bács–Bodrog	Apáti	Csánki 1894, 189.
Bajsa	Bajsa	Bács–Bodrog	Nagybajcs	Csánki 1894, 679.
Balf	Balf	Sopron	Farkasd	Fényes 1851a, 78.
Bandol	Bandol	Sopron	Bándoly	Lipszky 2005.
Beletinc	Beletinc	Zala	Belétfalva	Mező 1999, 45.

66 Lásd Hnt 1913 alatt a bibliográfiában.
67 Lásd Hnt 1901 alatt a bibliográfiában.

Bendorf	Bendorf	Szeben	Benefalva	Mező 1999, 47.
Benice	Benic	Turóc	Benafalva	Mező 1999, 48.
Beodra	Beodra	Torontál	Böldre	Csánki 1894, 126.
Bezdán	Bezdán	Bács-Bodrog	Battyán	Mno ol dl 40846
Binóc	Binóc	Pozsony	Bény	Mező 1999, 54.
Bóka	Bóka	Torontál	Borzatőbáka	Csánki 1894, 117.
Brunóc	Brunóc	Nyitra	Barnóc	Mező 1999, 67–68.
Buglóc	Buglóc	Vas	Írófalu	Csánki 1890, 758.
Bukovec	Bukovec	Krassó–Szörény	Bukóc	Csánki 1890, 762.
Buzsák	Buzsák	Somogy	Ácsmagyari	Csánki 1894, 586.
Csantavér	Csantavér	Bács–Bodrog	Csontafejér	Csánki 1890, 680.
Csonoplya	Csonopla	Bács-Bodrog	Csomafalva	Mno ol dl 7671
Detrehem	Detrehem	Szilágy	Detreháza	Csánki 1890, 582.
Dolha	Dolha	Máramaros	Hosszúmező	Teleki 1582, 206.
Dolova	Dolova	Torontál	Tollova	Hübner 1816, 192
Dunagálos	Glozsán	Bács–Bodrog	Harsány	AÚOKT X. 430.
Ecel	Ecel	Nagy–Küküllő	Acél	Lipszky 2005
Erdőcsinád	Erdőcsinád	Maros-Torda	Csanád	Mező 1999, 103.
Felsőlelóc	Felsőlelóc	Nyitra	Kabalafalva	Mező 1999, 110.
Felsőmatytyasóc	Felsőmattyasóc	Zólyom	Felsőmátyusfalva	Mező 1999, 111.

Felsőmo-tesic	Felsőmotesic	Trencsén	Felsőmaj-tény	Mező 1999, 111.
Felsőpián	Felsőpián	Szeben	Felsőpihen	Mező 1999, 112.
Fericse	Fericse	Bihar	Boldogfalva	Mező 1999, 115.
Firigyháza	Firigyháza	Torontál	Fejéregy-háza	Fényes 1851b, 10.
Gánóc	Gánóc	Szepes	Gánfalva	Mező 1999, 121.
Gavosdia	Gavosdia	Krassó–Szö-rény	Kövesd	Csánki 1894, 47.
Györgyén	Györgyén	Bács–Bodrog	Györgye	Csánki 1894, 676.
Hagyáros	Hagyáros	Zala	Egyedfölde	Csánki 1894, 58.
Holics	Holics	Nyitra	Fehéregy-háza	Wenzel 1875, 391.
Szenthubert	Szenthubert	Torontál	Horogszeg	Mező 1999, 359.
Hosztót	Hosztót	Zala	Hosszútót	Mező 1999, 150.
Illocska	Illocska	Baranya	Kisújlak	Zichy I. 189.
Kacsóta	Kacsóta	Baranya	Kadosafalva	Csánki 1894, 493.
Kálmáncsa	Kálmáncsa	Somogy	Kálmánki-rálycsehi	Csánki 1894, 578.
Kálócfa	Kerkakálócfa	Zala	Kálózfalva	Csánki 1897, 67.
Kisjécsa	Kisjécsa	Torontál	Őcse	Csánki 1894, 55.
Kiszács	Kiszács	Bács–Bodrog	Kisács	Csánki 1894, 142.
Kolaróc	Kollarovic	Terncsén	Kollárfalva	Mező 1999, 198.
Lehóc	Lehóc	Ung	Lengyel-falva	Csánki 1890, 394

Leszkovány	Leszkovján	Szepes	Leszkófalva	Lipszky 2005
Lovrin	Lovrin	Torontál	Lóránthalma	Csánki 1890, 699.
Kula	Bácskula	Bács-Bodrog	Várszög	Iványi 1909a, 144
Kusics	Kussics	Temes	Kuszák	Krassó III. 162.
Mehádia	Mehádia	Krassó–Szörény	Miháld	Csánki 1894, 681.
Mercsény	Mercsina	Krassó–Szörény	Mirsatelke	Krassó III. 296.
Mezőbanyica	Szászbanyica	Kolozs	Báni	Csánki 1913, 331.
Mezőkecsed	Mezőkecsed	Kolozs	Kicsid	Csánki 1894, 367.
Mosóc	Mosóc	Turóc	Majosfalva	Mező 1999, 254.
Mihálka	Mihálka	Máramaros	Mihályfalva	Csánki 1890, 449–450.
Munár	Munár	Temes	Monor	Borovszky 1897, 402.
Nagyjécsa	Nagyjécsa	Torontál	Őcse	Csánki 1894, 55.
Nagykerpesd	Nagykerpest	Bihar	Korpafalva	Mező 1999, 261–262.
Nagykikinda	Nagykikinda	Torontál	Kökénd	Csánki 1894, 47.
Nezsider	Nezsider	Moson	Fertőfőszombathely	Csánki 1897, 673–674.
Orsova	Orsova	Krassó-Szörény	Orsva	Halmai–Hrenkó–Mélykúti 1982, 46.
Ozmánbük	Egyházasozmánbük	Zala	Egyházasbükk	Lipszky 2005.
Öthalom	Glogovác	Arad	Arad	Csánki 1890, 765.

Palánka	Palánka	Bács-Bodrog	Földvár	Csánki 1894, 150.
Pancsova	Pancsova	Torontál	Pancsal	Csánki 1894, 116–117.
Pándorfalu	Parndorf	Moson	Perény	Anjou I. 320
Parrag	Paraga	Bács-Bodrog	Várnagy	Csánki 1894, 167.
Pészak	Pészak	Temes	Pörség	Mnl ol dl 11839
Petárda	Petárda	Baranya	Peterd	Csánki 1894 516–517.
Petromány	Petromány	Torontál	Petri	Csánki 1894, 57.
Petrova	Petrova	Máramaros	Pétermán-falva	Csánki 1890, 541.
Petrőc	Petrovác	Bács-Bodrog	Bábaszent-péter	Csánki 1894, 163.
Radamnóc	Radmanest	Krassó–Szö-rény	Rádfalva	Csánki 1894, 59.
Ruszt	Ruszt	Sopron	Szil	Csánki 1897, 594.
Pecsenyéd	Pecsenyéd	Sopron	Besenyő	Csánki 1897, 623.
Szenice	Szenice	Nyitra	Szénásfalu	Fényes 1851d, 57.
Sztapár	Sztapár	Bács-Bodrog	Szentpál	Mno ol dl 168
Temerin	Temerin	Bács–Bodrog	Temeri	Csánki 1894, 165.
Topolya	Bácstopolya	Bács-Bodrog	Fibajcs	Csánki 1894, 679.
Tornova	Ternova	Arad	Eperjes	Lipszky 2005.
Tinkova	Tinkova	Krassó–Sö-rény	Tinkó	Csánki 1894, 66–67.
Turja	Turia	Bács-Bodrog	Tőre	Iványi 1909c, 128–129
Úszpeklény	Úszpeklén	Sáros	Németfalu	Csánki 1890, 305.

Varadia	Varadia	Temes	Várad	Milleker 1889, 141.
Verbász	Verbász	Bács-Bodrog	Orbászpalotája	Mno ol dl 7309
Verusics	Verusics	Bács–Bodrog	Veresegyháza	Csánki 1894, 167.
Versec	Versec	Temes	Érdsomlyó	Krassó III. 147.
Zurány	Zurány	Moson	Zaránd	Csánki 1897, 678
Zsablya	Zsablya	Bács-Bodrog	Zseblye	Mno ol dl 56465

1. táblázat: A helyre nem állított történeti magyar helységnevek

A fentiekben felsorolt elnevezések többségéből következtethető, hogy ezen települések többsége olyan területen fekszik, amelyek vagy az ország egykori határvidékét, vagy a magyarlakta területek peremrészein. A helyre nem állítás oka többféle lehet. Mindenekelőtt a már említett nemzetiségi ellenállás. A másik kiemelendő mozzanat, hogy az OKTB és a belügyminisztérium tekintettel voltak egy-egy település államigazgatásban betöltött szerepére, ami azt jelentette, hogy a városok és járásközpontok nevét változatlanul hagyták a törzskönyvezés során.[68] Valószínűleg ennek köszönhetjük azt, hogy olyan jelentős városok szépen csengő régi elnevezései, mint Apáti, Érdsomlyó, Fertőfőszombathely, Kökénd, Pancsal és Szil történeti magyar nevek enyészetre voltak ítélve a már a gyakorlatban meghonosodott törzskönyvezett nemzetiségi névvel szemben. Ugyanakkor az OKTB ebben sem volt teljesen következetes, ugyanis pl. Kevevára esetében helyreállították a történeti magyar elnevzést, illetve más járások esetén is korrigálta az addigi neveket. A legérdekesebb fenti példa Ternova, amely a törzskönyvezésnél Tornova nevet kapta, miközben rendelkezik igazolható történeti magyar elnevezéssel.

A helységnévrendezés előtti állapotokra lehetetlen visszatérni, ugyanis ismételten azok a gondok keletkeznének, amelyek miatt a korabeli magyar állam egyáltalán belevágott a folyamatba. Főleg mert a Magyarországon maradt települések helynévállománya, néhány településösszevonásból vagy kiválásból fakadó változástól eltekintve a helységnévrendezésen alapszik, ugyanígy a határon túli magyarok lakta települések elnevezései is. Annyit talán korrigálni lehet a helységnévrendezést (persze nem kötelező jelleggel) a törzskönyvezett helynévállományt, hogy párhuzamosan az akkor megállapított elnevezésekkel, teljes joggal a helyre nem állított történelmi neveket is használhatjuk. Velük együtt akár olyan magyarításokat is, ame-

68 Mező 1982, 134.

lyeket a belügyminisztérium ugyan nem szentesítette, de a korabeli községi és/vagy a megyei elöljáróság annak idején elfogadta.

A rendszerváltás utáni időkben kialakult az a gyakorlat, amely a törzskönyvezési folyamatot lezáró 1913. évi helységnévtárt veszi alapul a magyar helynévhasználathoz a Trianon következtében határon túlra került területeken.[69] Ennek okát abban kell keresni, hogy az 1913-as helységnévtár volt az utolsó ilyen hivatalos kiadvány, amely az ország feldarabolása előtt jelent meg. Megemlítendő még, hogy erre a helységnévtárra alapozódnak a rendszerváltás után megjelent, a történelmi Magyarország helységneveit tartalmazó legfontosabb településtárak. Hajdú-Moharos József és Lelkes György fentiekben már említett munkái mellett fontos megemlíteni még Sebők László 1990-ben megjelent *Magyar neve? Határokon túli magyar helységnév-szótár* című könyvét[70] (a könyv második kiadása 1997-ben jelent meg *Határokon túli magyar helységnév-szótár* címen),[71] és Wildner Dénes 1996-ban megjelent *A történelmi Magyarország egykori területeinek helynévtára* című helységnévtárát,[72] valamint Gyalay Mihály 1997-ben megjelent *Magyar igazságtörténeti helységnévlexikon*ának második kötetét.[73]

Összegzés

A magyar helynevek a magyar szókészlet értékes kincsét képezik. Ez azokra a történelmi elnevezésekre is vonatkozik, amelyek törzskönyvezésére a helységnévrendezés során nem került sor. A tanulmányomban igyekeztem legfontosabb vonásokban képet adni az OKTB 1898–1912 közti munkásságáról és bemutatni azokat a településeket, amelyekről az eddigi kutatásaim során bebizonyosodtam, hogy rendelkeznek olyan, a korszakban is ismert magyar elnevezésekkel. A helyre nem állítás miatt a mai Magyarország területén maradt települések (Buzsák, Kálmáncsa és Ozmánbük) neve furcsán, idegenszerűen hangzik a magyar nyelvközegben, annak ellenére, hogy nem érintette őket az I. világháborút követő elcsatolás. Különös gond a határon túlra került magyarlakta települések esete, ahol ezek a torzon maradt helynevek (Csantavér, Pancsova, Temerin, Versec stb.) úgy szerepelnek, mint magyar elnevezések, holott sem történetileg, sem etimológiailag nem tekinthetők annak. Ennek tükrében fontos megismerni ezen települések történeti magyar nevét, amit a törzskönyvezésük elmaradása ellenére is használni lehet.

69 Mikesy 2013, 37.
70 Lásd a bibliográfiában Sebők 1990 alatt.
71 Lásd a bibliográfiában Sebők 1997 alatt.
72 Lásd a bibliográfiában Wildner 1996 alatt. Kétkötetes munkáról van szó, az első kötet közli az adatokat, míg a második kötet az első kötet névmutatója.
73 Lásd a bibliográfiában Gyalay 1997 alatt.

Levéltári források

Mnl ol dl = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltár

Források

Anjou I. = Nagy Imre (szerk.): *Anjoukori okmánytár. Első kötet (1301–1321.)* Budapest 1878.

Áuokt X. = Wenzel Gusztáv (szerk.): Árpádkori új okmánytár. Pest 1873.

Hnt 1901 = Jekelfalussy József (szerk.): *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1901.* Budapest 1901.

Hnt 1913 = *A magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913.* Budapest 1913.

Krassó III = Pesty Frigyes: *Krassó vármegye története. III. Oklevéltár.* Budapest 1882.

Népszámlálás 1900 = *A Magyar Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. A népesség leirása községenkint.* Budapest 1902.

Wenzel 1875 = Wenzel Gusztáv (szerk.): *Magyar diplomacziai emlékek az Anjou-korból. II. kötet.* Budapest 1875.

Zichy I. = Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső (szerk.): *A zichy és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Első* kötet. Pest 1871.

Irodalom

Bencsik 1997 = Bencsik Péter (összeáll.): *Helységnévváltozások Köztes-Európában (1763–1995).* Budapest 1997.

Borovszky 1897 = Borovszky Samu: *Csanád vármegye 1715-ig. Második kötet. A vármegye részletes története.* Budapest 1897.

Csánki 1890 = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. kötet.* Budapest 1890.

Csánki 1894 = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. kötet.* Budapest 1894.

Csánki 1897 = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* III. kötet. Budapest 1897.

Engel 1996 = Engel Pál: Kitalált helységnevek. *História,* 18. évf. (1996) 1 sz. 31.

Engel 2001 = Engel Pál: *Magyarország a középkor végén.* CD-ROM. Budapest 2001.

Fényes 1851a = Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben és körülményesen leiratik.* I. kötet. Pest 1851.

Fényes 1851b = Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben és körülményesen leiratik.* II. kötet. Pest 1851.

Fényes 1851c = Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben és körülményesen leiratik.* IV. kötet. Pest 1851.

Gyalay 1997 = Gyalay Mihály: *Magyar igazságtörténeti helységnévlexikon. 2. kötet.* Budapest 1997.

Hajdú-Moharos 2000 = Hajdú-Moharos József: *Magyar településtár.* Budapest 2000.

Halmai – Hrenkó – Mélykúti 1982 = Halmai, Róbert – Hrenkó, Pál – Mélykúti, Mihály: The Geographical Names on the Lazarus Maps. In: Stegena, Lajos (ed.): *Lazarus Secretarius. The first Hungarian Mapmaker and His Work.* Budapest 1982. 32–71.

Hargitainé Bárczy 1979 = Hargitainé Bárczy Orsolya (összeáll.): *Az Országos Községi Törzskönyvbizottság iratai.* Budapest, 1979.

Hübner 1816 = Hübner János: *Mostani és régi nemzeteket, országokat, tartományokat, városokat, emlékezetre méltó mezővárosokat, helységeket, folyókat, tavakat, tengereket, öblöket, fokokat, szigeteket, hegyeket, erdőket, barlangokat, pénzeket, mértékeket, 's. t. ef. esmertető lexikon. Ötödik darab. S–Z.* [Pest,] 1817.

Iványi 1909a = Iványi István: *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helységnévtára. I. kötet.* Szabadka 1909.

Iványi 1909b = Iványi István: *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helységnévtára. IV. kötet.* Szabadka 1909.

Kirilović 1935 = Kirilović, Dimitrije: *Pomađarivanje u bivšoj Ugarskoj. Prilog istoriji srpskih škola.* Novi Sad 1935.

Lipszky 2005 = Lipszky János: *A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804-1810).* DVD-ROM. Budapest 2005.

Mandić 2011 = Mandić, Živko: Jankovac. In: Bačić, Slaven (gl. ur.): *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i* Šokaca. *11. J.* Subotica 2011.

Mező 1982 = Mező András: *A magyar hivatalos helységnévadás.* Budapest 1982.

Mező 1999 = Mező András: *Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz.* Nyíregyháza 1999.

Mikesy 2013 = Mikesy Gábor: Helységneveink 1913-as tükörben. *Névtani Értesítő,* 35. évf. (2013) 37–53.

Milleker 1889 = Milleker Bódog: Varadia története (Folytatás). *Történelmi és Régészeti Értesítő,* 5. évf. 4. füz. 141–162.

Pejin 1996 = Pejin, Jovan: *Srbi i Mađari.* Kikinda 1996.

Sebők 1990 = Sebők László: *Magyar neve? Határokon túli magyar helységnév-szótár.* Budapest 1990.

Sebők 1997 = Sebők László: *Határokon túli magyar helységnév-szótár.* Budapest 1997.

Szulovszky 2002 = Szulovszky János: A helynevek politikumához. In: Hoffmann István – Juhász Dezső – Péntek János (szerk.): *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet.* Debrecen–Jyväskylä 2002. 107–119.

Tamás 2014 = Tamás Ágnes: *Nemzetiségek görbe tükörben. 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon.* Pozsony 2014.

Teleki 1852 = Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon. Első kötet.* Pest 1852.

Wildner 1996 = Wildner Dénes: *A történelmi Magyarország egykori területeinek helynévtára. 1. kötet. A vármegyék névanyaga a 20. században.* München 1996.

Расположение названий населенных мест в Венгрии между 1898 и 1912 годами с особым акцентом на нереконструированных венгерских исторических названиях

Иван Марк Эрдеи

Регулирование названий населенных мест в Венгерском королевстве осуществлялось между 1898 и 1912 годами. В ходе этого процесса были внесены орфографические исправления некоторых имен, реконструированы старые венгерские имена на основе средневековых документов, а некоторые имена переведены с языков национальных меньшинств на венгерский язык. Этот процесс вызвал в то время напряженность в венгерском обществе, поскольку национальные меньшинства были недовольны тем, что названия некоторых населенных пунктов были заменены с прежних названий меньшинств на венгерские. Известный венгерский историк Пал Энгель считает, что методология венгерских властей того времени была шовинистической, однако практика изменения названий населенных пунктов существовала одновременно и в царской России, и в имперской Германии, и, например, даже в Румынии в то время венгерские названия населенных пунктов в Молдавии, где проживало большинство венгров, не находились в официальном употреблении. Это была общая тенденция в Европе, и нельзя сказать, что действия венгерских властей были лучше или хуже того, что происходило на всем континенте. Особенно интересной группой ойконов являются те исторические венгерские названия, которые, хотя и могли быть реконструированы на основании документов и старых географических карт, не вошли в официальный обиход. Существование этих имен противоречит тезису о шовинистическом характере венгерских властей в период с 1898 по 1912 год. Эти поселения расположены в приграничных районах бывшего Венгерского королевства и на окраинах венгерского этнического пространства. Сегодня большинство из них находится не в Венгрии. В своем исследовании я представил процесс упорядочивания названий населенных пунктов, я представил нереконструированные венгерские исторические названия населенных пунктов в виде таблицы.